

Forum Tiyatro ile Toplumsal Farkındalık ve Katılımcı Sahne

(Metin Tabanlı E-kurs)

Giriş: Tiyatronun Dönüştürücü Gücü ve Ezilenlerin Tiyatrosu Paradigması

Tiyatro sanatı, tarihsel süreç içerisinde toplumsal yapının hem bir aynası hem de bir eleştiri mekanizması olarak işlev görmüştür. Ancak klasik Batı tiyatrosu geleneği, özellikle Aristotelesçi poetika temelinde yükselen yapısıyla, seyirciyi pasif bir gözlemci konumuna yerleştirerek statükonun korunmasına hizmet eden bir araç haline gelmiştir.¹ Brezilyalı tiyatro kuramcısı ve uygulayıcısı Augusto Boal, bu geleneksel yapıyı kökten reddederek tiyatroyu "ezilenlerin" kendi gerçekliklerini analiz ettikleri ve dönüştürdükleri bir özgürleşme alanına çevirmiştir.² Ezilenlerin Tiyatrosu (Theatre of the Oppressed - TO), sadece bir estetik form değil, aynı zamanda etik, politik ve felsefi köklere sahip bir toplumsal değişim metodolojisidir.¹

Boal'ın 1970'li yıllarda Brezilya'daki askeri diktatörlük döneminde şekillendirdiği bu sistem, seyircinin "seyirci-oyuncu" (spect-actor) haline gelerek sahnedeki baskı mekanizmalarına müdahale etmesini sağlar.³ Bu yaklaşım, tiyatronun "monolog" yapısını bozarak onu bir "dialog" haline getirir ve sanatı profesyonellerin tekelinden çıkarıp halkın eline verir.² Ezilenlerin Tiyatrosu'nun temel felsefesi, her insanın oyuncu olduğu ve her insanın eylemde bulunma kapasitesine sahip olduğu ilkesine dayanır.⁵ Bu bağlamda tiyatro, toplumsal baskıların prova edildiği ve çözüm yollarının arandığı bir laboratuvar niteliği taşır.⁸

Kavram	Tanım	Toplumsal İşlev
Seyirci-Oyuncu	Pasif izleyici rolünden çıkıp sahneye müdahale eden katılımcı.	Bireysel ve kolektif eylemlilik bilincini uyandırır.
Dördüncü Duvar	Sahne ile seyirci arasındaki sembolik engel.	Bu duvarın yıkılması, sanatın hayatla bütünleşmesini sağlar.
Katharsis Eleştirisi	Duygusal arınmanın	Pasifize edici arınma yerine, çözüm odaklı huzursuzluğu

	eylemsizliğe yol açtığı tezi.	hedefler.
Bilinçlenme	Gerçekliğin eleştirel bir gözle yeniden kavranması.	Ezilenin kendi durumunu ve sistemin işleyişini anlamasını sağlar.

1

Ezilenlerin Pedagojisi ve Tiyatrosu: Freire ve Boal Diyalogu

Ezilenlerin Tiyatrosu'nun düşünsel arka planını anlamak için Brezilyalı eğitimci Paulo Freire'nin çalışmalarıyla kurduğu derin bağı incelemek gerekir. Boal, metodolojisini büyük ölçüde Freire'nin "Ezilenlerin Pedagojisi" adlı eserindeki ilkelere dayandırmıştır.³ Freire, geleneksel eğitim sistemini "bankacı eğitim modeli" olarak eleştirir; bu modelde öğretmen bilgiyi pasif öğrenciye aktarır, tıpkı bir hesaba para yatırır gibi.¹⁰ Boal, bu eleştiriye tiyatro sahnesine taşıyarak, oyuncunun bilgi sahibi, seyircinin ise boş bir kap olarak görüldüğü klasik sahne düzenini reddeder.²

Freire ve Boal arasındaki "entelektüel akrabalık", her iki düşünürün de insanı tarihin bir nesnesi değil, öznesi olarak görme arzusundan kaynaklanır.¹⁰ Boal, Freire'nin okuma-yazma seferberliği sırasında kullandığı yöntemlerden esinlenerek, insanların kendi sorunlarını "isimlendirme" ve "kodlama" süreçlerini sahne üzerinde görselleştirmiştir.¹⁰ Bu süreçte tiyatro, Freireci anlamda bir "problem tanımlama" (problem-posing) aracı haline gelir. Katılımcılar, sahnede donmuş imgeler veya canlandırmalar yoluyla toplumsal baskı durumlarını analiz ederken, aslında kendi dünyalarını "yeniden okumayı" öğrenirler.⁴

Bu iki metodolojinin kesişim noktasında yer alan en temel kavram "Praxis"tir. Praxis, eylem ve düşüncenin (aksiyon ve refleksiyon) ayrılmaz bütünlüğünü ifade eder.⁸ Sadece düşünmek "boş laf" üretimine, sadece eylemek ise "aktivizme" yol açar.¹⁰ Ezilenlerin Tiyatrosu, seyirciyi sahneye davet ederek ona bu praxis imkanını sunar; katılımcı hem sahnedeki durumu zihinsel olarak analiz eder hem de fiziksel olarak müdahale ederek teorisini pratiğe döker.⁵

Tarihsel Bağlam ve Gelişim Süreci

Ezilenlerin Tiyatrosu'nun doğuşu, 1950'li ve 60'lı yıllarda Brezilya'daki yoğun siyasi çalkantılarla yakından ilgilidir. Augusto Boal, Sao Paulo'daki Arena Tiyatrosu'nda çalışırken, tiyatronun halka yukarıdan seslenen yapısını kırmak için deneyler yapmaya başlamıştır.¹ Ancak 1964 askeri darbesiyle başlayan baskıcı rejim, Boal'ın çalışmalarını yeraltına ve ardından sürgüne taşımıştır.³ 1971 yılında tutuklanan ve işkence gören Boal, hapisane ve sürgün yıllarında

(Arjantin, Peru ve Avrupa) TO tekniklerini sistemleştirmiş ve "Ezilenlerin Tiyatrosu" kitabını kaleme almıştır.⁹

Metodolojinin evrimi, Boal'ın karşılaştığı farklı toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenmiştir:

- **Peru Dönemi (1973):** Ulusal bir okuma-yazma kampanyası sırasında İmge Tiyatrosu'nun temelleri atılmıştır. Farklı lehçelerin konuşulduğu bu coğrafyada, beden dili ortak bir iletişim aracı olarak kullanılmıştır.⁶
- **Arjantin Dönemi:** Siyasi baskının çok yoğun olduğu bu dönemde, sanatın deşifre olmadan toplumsal tartışma yaratabilmesi için Görünmez Tiyatro geliştirilmiştir.²
- **Avrupa Dönemi (1978 sonrası):** Boal, Batı toplumlarındaki baskıların daha çok içselleştirilmiş (psikolojik) nitelikte olduğunu fark etmiş ve bu durum "Arzuların Gökkuşağı" gibi daha meditatif ve terapötik tekniklerin doğmasına yol açmıştır.²

Augusto Boal'ın bu yolculuğu, metodolojinin neden bu kadar esnek ve evrensel olduğunu açıklar. TO, bir "reçete" değil, her toplumun kendi baskı mekanizmalarına göre yeniden üretebileceği bir "cephanelik" (arsenal) olarak tasarlanmıştır.²

Ezilenlerin Tiyatrosu'nun Ağacı: Metodolojik Bütünlük

Augusto Boal, sistemini bir ağaç metaforuyla açıklar. Bu ağaç, tekniklerin birbirine nasıl eklemlendiğini ve hangi temeller üzerinde yükseldiğini görselleştirir.³ Ağacın her parçası, toplumsal özgürleşme sürecinin farklı bir aşamasını temsil eder.³

Kökler: Etik, Politika ve Felsefe

Ağacın kökleri toprak altındadır; yani her zaman görünmezler ama ağacı ayakta tutan onlardır. Ezilenlerin Tiyatrosu, Marksist diyalektik, Freireci pedagoji ve Aristoteles karşıtı poetika gibi güçlü entelektüel kökler üzerine kuruludur.¹ Etik kök, insan haklarını ve onurunu her şeyin üstünde tutar; politika kökü ise mevcut güç dengelerini dönüştürmeyi hedefler.⁴

Gövde: Oyunlar ve Egzersizler

Ağacın gövdesi, metodolojinin temel taşıdır. Boal'ın "Oyun Cephaneliği" (Arsenal of Games) olarak adlandırdığı bu bölüm, katılımcıların bedensel mekanizasyonlarını kırmayı ve duyularını canlandırmayı amaçlayan yüzlerce oyun içerir.³ Bir seansın gövdesi sağlam değilse, yani katılımcılar yeterince ısınmamış ve birbirlerine güven duymamışlarsa, üst dallardaki Forum veya İmge çalışmaları meyve veremez.¹⁴

Dallar: Estetik Teknikler

Ağacın dalları, izleyiciyle buluşan farklı uygulama biçimleridir. İmge Tiyatrosu, Forum Tiyatrosu ve Görünmez Tiyatro ana dalları oluştururken; Gazete Tiyatrosu, Yasama Tiyatrosu ve Arzuların Gökkuşağı daha uç dalları temsil eder.³ Her dal, farklı bir toplumsal soruna (ekonomik baskıdan

psikolojik kaygıya kadar) hitap eder.²

Bedensel Mekanizasyonun Kırılması: Oyun Cephaneliği

Boal'a göre her birey, mesleği ve toplumsal statüsü nedeniyle belirli bir "beden mekanizasyonu" içerisindedir.¹⁴ Bir fabrika işçisi, bir banka memuru veya bir öğretmen, gün boyu tekrarladıkları hareketler sonucunda bedenlerinin bazı kısımlarını kullanmayı "unuturlar".²¹ Bu fiziksel sınırlanma, zihinsel bir sınırlanmayı da beraberinde getirir; kişi dünyayı sadece kendi alışık olduğu dar pencereden algılar.¹⁴ Ezilenlerin Tiyatrosu'nun ilk adımı, bu mekanizasyonu kırarak bedeni yeniden "konuşmaya" ve "hissetmeye" hazırlamaktır.³

Oyunlar, beş duyuyu (görme, duyma, dokunma, tatma ve koklama) canlandırmak için beş temel kategoriye ayrılır.¹⁴ Bu oyunlar çocuksu bir eğlence gibi görünse de, aslında toplumsal hiyerarşileri ve güç dengelerini analiz eden mikro deneylerdir.²¹

Önemli Oyun Örnekleri ve Analizleri

- **İsim ve Jest:** Katılımcılar bir daire oluşturur. Herkes kendi ismini söylerken bir jest yapar; grup bu ismi ve jesti hep birlikte tekrarlar. Bu oyun, bireyin grupta kabul görmesini sağlarken, aynı zamanda kelime ile beden arasındaki bağı kurar.²¹
- **Kolombiya Hipnozu:** İki kişi eşleşir. Bir kişi elini diğerinin yüzünden 15-20 cm uzakta tutar. Diğer kişi, yüzünü bu elin hareketlerine göre sabit mesafede tutarak bedeniyle takip eder. Bu çalışma, liderlik ve izleyicilik arasındaki güç dengesini fizikselleştirir; takip edeni bedensel olarak zorlayarak "unutulmuş kaslarını" kullanmaya zorlar.²¹
- **Sandalye Ritmi:** Beş aktör, sandalyelerle farklı donmuş imgeler oluşturur ve bu imgelere numaralar verilir. Grup alanda yürürken Joker bir numara söyler; herkes o numaradaki imgeyi kendi bedeninde tekrarlamaya çalışır. Bu çalışma, hızlı karar verme, odaklanma ve kolektif uyumu güçlendirir.²¹

Bu aşamada amaç, katılımcının "kendini tanıması" ve kendi bedeni üzerindeki hakimiyetini yeniden kazanmasıdır. Boal'ın ifadesiyle; "Bedenini tanımayan bir kişi, dünyayı değiştiremez."³

İmge Tiyatrosu: Sessizliğin Grameri ve Görsel Analiz

İmge Tiyatrosu, kelimelerin bittiği yerde bedenin konuşmaya başladığı noktadır.⁵ Boal, kelimelerin bazen gerçekliği maskelediğini ve farklı insanlar için farklı anlamlara geldiğini savunur.³ Örneğin "devrim" veya "sevgi" kelimeleri herkesin zihninde farklı bir tını bırakır; ancak bu kavramlar bedenle görselleştirildiğinde, aradaki anlam kaymaları daha net görülür.³

İmge Tiyatrosu'nda katılımcılar "heykel" (sculptor) ve "kil" (clay) rolleri üstlenirler. Heykeltıraş, diğer katılımcıların bedenlerini kullanarak bir kavramı veya baskı durumunu ifade eden bir "tablo" oluşturur.²⁸ Bu süreçte konuşmak kesinlikle yasaktır; tüm iletişim dokunuşlar ve

yönlendirmelerle sağlanır.³

İmge Tiyatrosu Süreçleri

1. **Gerçek İmge:** Katılımcılar, mevcut baskıcı durumu (örneğin iş yerinde taciz veya aile içi şiddet) temsil eden donmuş bir heykel grubu oluştururlar. Bu aşama, sorunun "teşhis" edilmesidir.⁶
2. **İdeal İmge:** Katılımcılardan, bu baskının tamamen yok olduğu, ideal ve özgür bir dünyayı temsil eden yeni bir imge oluşturmaları istenir.⁶
3. **Geçiş İmgesi:** En kritik pedagojik aşamadır. Katılımcılar, "gerçek imge"den "ideal imge"ye nasıl geçilebileceğini gösteren ara aşamaları kurgularlar. Bu süreç, teorik çözümlerin fizikselleştirilmesidir.¹³

İmge Tiyatrosu, sadece bir durumun fotoğrafını çekmek değildir; o imgeyi "dinamize etmek" (hareketlendirmek) ve içindeki gizli arzuları, korkuları ve direnç noktalarını açığa çıkarmaktır.¹⁴ "Donmuş" olanın hareketlenmesi, ezilenin kendi kaderini değiştirme kapasitesinin ilk kıvılcımıdır.¹⁴

Forum Tiyatrosu: Teori, Yapı ve Müdahale Mekanizması

Forum Tiyatrosu, Ezilenlerin Tiyatrosu metodolojisinin en dinamik ve bilinen kısmıdır.¹¹ Burada tiyatro, bir gösteri olmaktan çıkıp bir "eylem provası"na dönüşür.² Forum Tiyatrosu'nun temel amacı, çözümsüz gibi görünen toplumsal baskı durumlarını sahne üzerinde tartışmaya açmak ve kolektif bir akılla yeni çıkış yolları aramaktır.⁹

Forum Tiyatrosu'nun Yapısal Taşları

Bir Forum seansının başarısı, sahnelenen oyunun kalitesine ve dürüstlüğüne bağlıdır. Oyunun şu temel özellikleri taşıması gerekir:

Unsur	İşlev
Anti-Model	Baskının kazandığı, ezilenin yenildiği kısa oyun. Çözümsüz bitmelidir ki seyirci müdahale etme ihtiyacı duysun.
Protagonist (Ezilen)	Bir amacı olan ama engellerle (baskıyla) karşılaşan ana karakter. Seyircinin özdeşleşebileceği biri olmalıdır.
Antagonist (Ezen)	Baskıyı uygulayan veya sistemi temsil eden güç. Tek boyutlu "kötü" değil, sistemin

	dişlisi olarak gösterilmelidir.
Baskı Noktası	Değiştirilebilecek bir kararın veya eylemin gerçekleştiği kritik anlar.

13

Forum Süreci ve Kuralları

Forum süreci, oyunun bir kez kesintisiz izlenmesiyle başlar.³¹ Ardından oyun ikinci kez başlatılır; ancak bu sefer seyirciler (seyirci-oyuncular), ezilen karakterin daha farklı davranabileceğini düşündükleri herhangi bir anda "DUR!" diye bağırarak oyunu dondururlar.¹⁵ Sahneye çıkan seyirci-oyuncu, ezilen karakterin yerine geçer ve kendi çözüm önerisini doğaçlama olarak uygular.¹⁵

Bu noktada iki önemli kural vardır:

1. **Ezen karakteri değiştirmek yasaktır:** Seyirci-oyuncu asla "ezen" in (antagonist) yerine geçemez. Çünkü gerçek hayatta ezenin bir anda iyi birine dönüşmesini beklemek "büyülü bir çözüm"dür. Amaç, ezenin direnci karşısında ezilenin nasıl güçleneceğini bulmaktır.²¹
2. **Şiddete izin verilmez:** Sahnede sunulan çözüm fiziksel şiddet içermemelidir. Ezilenlerin Tiyatrosu, kaba gücü değil, stratejik ve etik dönüşümü savunur.⁵

Joker: Sürecin Ebesi ve Moderatör

Forum Tiyatrosu'nun başarısındaki en kritik figür, "Joker" dir (Facilitator). Joker, ne seyirciye ne de oyunculara aittir; o ikisi arasında gidip gelen, tartışmayı harlayan ve sürecin etik çerçevesini koruyan kişidir.¹ Adını iskambil kağıtlarındaki jokerden alan bu figür, herhangi bir "seriye" (tarafa) dahil olmayan "vahşi kart" tır.²⁴

Joker'in Temel Görevleri

- **Buzları Kırma:** İzleyiciyi sürece hazırlamak, oyunları yönetmek ve güvenli bir alan oluşturmak.²⁵
- **Süreci Yönetmek:** Seyirci-oyuncuları sahneye davet etmek, müdahaleyi başlatmak ve bitirmek.¹⁵
- **Provokatörlük ve Sorgulama:** Sunulan bir çözümünden sonra seyirciye dönüp; "Sizce bu çözüm gerçekçi mi?", "Bunu yarın iş yerinde uygulayabilir miyiz?" gibi sorular sormak.⁸
- **Büyülü Çözümleri Teşhis Etmek:** Eğer bir seyirci-oyuncu imkansız bir çözüm getirirse (örneğin gökten para yağması veya ezenin bir anda meleğe dönüşmesi), Joker oyunu durdurur ve bu çözümün "büyü" (magic) olduğunu seyirciye açıklayarak daha rasyonel yollar aranmasını sağlar.²¹

Joker kesinlikle tarafsız kalmalıdır. Kendi siyasi görüşünü veya çözüm önerisini seyirciye dayatmaz; bunun yerine seyircinin kendi içinde tartışarak sonuca varmasını kolaylaştırır.²¹ Boal'ın deyimiyle Joker bir "ebe"dir; seyircideki eylem fikrinin doğmasına yardım eder.²¹

Görünmez Tiyatro: Kamusal Alanda Provokasyon ve Etik

Görünmez Tiyatro, tiyatronun tüm sınırlarını zorlayan ve onu doğrudan hayatın içine sokan bir tekniktir.¹³ Bu yöntemde, önceden çalışılmış bir senaryo, insanların tiyatro izlediklerini bilmedikleri kamusal bir alanda (metro, restoran, sokak) sergilenir.² Amaç, insanların bir haksızlık karşısında verdikleri "gerçek" tepkileri açığa çıkarmak ve onları tartışmaya dahil etmektir.¹¹

Görünmez Tiyatronun Dinamikleri

Görünmez Tiyatro, tesadüfi bir eylem değil, aylar süren bir hazırlık sürecinin ürünüdür.¹⁹ Oyuncular, karakterlerini o kadar içselleştirmelidir ki, çevrelerindeki insanların her türlü müdahalesine karakterin tutarlılığını bozmadan yanıt verebilmelidirler.¹⁹ Bu teknikte "reveal" (açıklama) aşaması yoktur; eylem bittiğinde oyuncular oradan ayrılır ve insanlar yaşadıkları deneyimin gerçekliğiyle baş başa kalırlar.¹⁹

Görünmez Tiyatronun etik boyutları oldukça tartışmalıdır. İnsanları "bilgileri dışında" bir oyunun içine çekmek, bazı riskleri beraberinde getirir:

- **Güvenlik:** Fiziksel bir kavgaya dönüşme riski vardır. Bu nedenle her zaman bir "güvenlik oyuncusu" veya "kaçış planı" bulunmalıdır.¹⁹
- **Manipülasyon:** İnsanları duygusal olarak sömürmemek için konu seçimi çok hassas yapılmalıdır.¹⁹
- **Hukuki Sınırlar:** Boal, bu tekniği Brezilya'daki diktatörlük yıllarında tutuklanmadan siyasi mesaj verebilmek için geliştirmiştir.² Bugün ise daha çok toplumsal ön yargıları kırmak için kullanılmaktadır.¹¹

Gazete Tiyatrosu: Medyanın Maskesini Düşürmek

Gazete Tiyatrosu (Newspaper Theatre), Ezilenlerin Tiyatrosu'nun en eski ve en "okuryazar" tekniklerinden biridir.⁵ 1970'lerde Brezilya'daki basın sansürüne karşı geliştirilmiştir.⁶ Amaç, ana akım medyanın haberleri nasıl manipüle ettiğini, neleri gizlediğini ve ideolojik olarak nasıl taraflı olduğunu tiyatro yoluyla deşifre etmektir.⁵

Boal, Gazete Tiyatrosu için 12 temel teknik geliştirmiştir:

1. **Basit Okuma:** Haber, ideolojik içeriğinden arındırılarak düz bir şekilde okunur.⁵
2. **Tamamlayıcı Okuma:** Gazetede yer almayan ama haberi anlamak için gerekli olan bilgiler

(istatistikler, geçmiş olaylar) habere eklenir.⁵

3. **Çapraz Okuma:** Birbirine zıt iki haber (örneğin zenginlerin partisi haberi ile açlık haberi) yan yana okunarak çelişki vurgulanır.⁵
4. **Tarihselleştirme:** Haberin tarihsel arka planı canlandırılır.⁵
5. **Ritmik Okuma:** Haber, içeriğine zıt bir ritimle (örneğin trajik bir haber neşeli bir tempoyla) okunarak absürtlüğü ortaya konur.

Bu teknikler, katılımcıların "eleştirel medya okuryazarlığı" kazanmasını sağlar.⁵ Katılımcılar artık gazeteyi sadece okuyan "tüketiciler" değil, haberi analiz eden ve alt metnini deşifre eden "özneler" haline gelirler.⁵

Yasama Tiyatrosu: Estetik Süreçten Hukuki Metne

Augusto Boal, 1992 yılında Rio de Janeiro belediye meclisi üyesi seçildiğinde, tiyatronun sadece bir "prova" olarak kalmaması gerektiğini, doğrudan "yasa" (law) yapım sürecine dahil edilebileceğini kanıtlamıştır.³⁵ Yasama Tiyatrosu (Legislative Theatre), Forum Tiyatrosu'nu bir adım öteye taşıyarak sahnedeki çözümleri somut kanun tekliflerine dönüştürür.¹¹

Yasama Tiyatrosu'nun İşleyişi

Bu süreç, "doğrudan demokrasi" ile "temsili demokrasi" arasında bir köprü kurar³⁸:

1. **Sokaktaki Meclis:** TO grupları mahallelerde Forum Tiyatrosu seansları düzenler. Halk, kendi yaşadığı sorunları sahneye taşır.³⁵
2. **Öneri Toplama:** Müdahaleler sırasında ortaya çıkan parlak fikirler ve çözüm stratejileri, meclis üyeleri ve hukukçulardan oluşan bir "metin grubu" tarafından kaydedilir.³⁶
3. **Yasa Taslağı:** Sahnedeki "istek", hukuki bir dile tercüme edilerek yasa taslağı haline getirilir.¹¹
4. **Oylama ve Yürürlük:** Taslak meclise sunulur. Boal'ın görev süresi boyunca bu yöntemle 13 yasa kabul edilmiştir.²⁷

Bu yöntem, siyasetin sadece kravatlı adamların kapalı kapılar ardında yaptığı bir şey olmadığını, halkın kendi arzularını yasaya dönüştürebileceği estetik bir süreç olduğunu göstermiştir.³⁶

Arzuların Gökkuşağı: İçselleştirilmiş Baskılar ve Psikososyal Boyut

Ezilenlerin Tiyatrosu Avrupa'ya yayıldığında, Boal buradaki baskıların Brezilya'daki gibi "açık ve şiddetli" olmadığını fark etti.² İnsanlar açlıktan veya polis şiddetinden değil, yalnızlıktan, anlamsızlıktan ve içsel korkulardan şikayet ediyorlardı.² Boal bu duruma "Kafadaki Polisler" adını verdi.¹⁸ Dışarıdaki cellat artık zihnimizin içine sızmış, bizi kendi kendimizin gardiyanı

yapmıştı.²

Arzuların Gökkuşağı (Rainbow of Desire) teknikleri, bu içselleştirilmiş baskıları (internalized oppressions) görünür kılmayı amaçlar.²

- **Kafadaki Polis:** Bireyin hayallerini gerçekleştirmesini engelleyen iç seslerin canlandırılmasıdır. Bu sesler genellikle otorite figürlerinin (anne, baba, öğretmen) içselleştirilmiş yansımalarıdır.¹⁸
- **Gökkuşağı:** Bir duygunun (örneğin korku) farklı renklerini (tonlarını) temsil eden oyuncuların, ana karakterin etrafında onun duygusal karmaşasını fizikselleştirmesidir.²

Bu teknikler tiyatro ile psikoterapi arasında bir köprü kursa da, Boal her zaman bu çalışmaların toplumsal kökenlerini vurgulamıştır.⁵ Amaç sadece bireyi rahatlatmak değil, o "içsel polisin" hangi toplumsal yapı (ataerki, kapitalizm, dini baskı vb.) tarafından oraya yerleştirildiğini anlamaktır.²⁰

Akademik Değerlendirme ve Psikososyal Etki Analizi

Ezilenlerin Tiyatrosu üzerine yapılan bilimsel araştırmalar, metodolojinin katılımcılar üzerinde derin ve kalıcı etkiler bıraktığını doğrulamaktadır.⁴⁰ Özellikle eğitim, sosyal hizmetler ve barış inşası alanlarında TO'nun kullanımı, geleneksel yöntemlere göre daha yüksek katılım ve öğrenme kalıcılığı sağlamaktadır.²³

Psikososyal Kazanımlar ve Veriler

Araştırmalar, tiyatro temelli müdahalelerin şu alanlarda istatistiksel olarak anlamlı iyileşmeler sağladığını göstermektedir:

Beceri Alanı	Etki Mekanizması	Akademik Bulgular
Bilişsel Empati	Başkasının rolüne girerek onun perspektifini alma.	Empatik kapasitede %0.698'e varan artış (etki büyüklüğü).
Sosyal İletişim	Aktif dinleme ve çatışma çözme becerilerinin provası.	Sosyal uyum ve etkileşim becerilerinde anlamlı gelişme.
Eleştirel Düşünme	Baskı mekanizmalarını deşifre etme ve analiz etme.	Statükoyu sorgulama ve problem çözme yetisinde artış.

Öz-yeterlilik	Sahne üzerinde bir durumu değiştirebileceğini görme.	Bireysel ve kolektif eylemlilik inancının güçlenmesi.
---------------	--	---

40

Özellikle "UKAMA" (Anlama, Akrabalık, Özerklik, Anlam, Sorumluluk) çerçevesinde yapılan çalışmalar, TO'nun topluluk bağlarını güçlendirdiğini ve bireylerin toplumsal sorumluluk alma bilincini artırdığını ortaya koymaktadır.⁴³ Sosyal hizmet alanında ise, marjinalleşmiş grupların (evsizler, mülteciler, şiddet mağdurları) seslerini duyurabilmeleri için güvenli bir platform sunduğu vurgulanmaktadır.²³

Türkiye'deki Uygulamalar ve Terminoloji

Ezilenlerin Tiyatrosu, Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren akademik ve sanatsal çevrelerde ilgi görmeye başlamıştır.²⁷ Metodolojinin Türkçe terminolojisi, Boal'ın kavramlarını sadık bir şekilde karşılamak üzere şekillenmiştir. Örneğin "Spect-actor" kavramı "Seyirci-Oyuncu" olarak Türkçeleştirilmiş ve bu kavram katılımcı tiyatronun temel taşı haline gelmiştir.¹²

Türkiye'deki önemli kilometre taşları:

- **Ebru Gökdağ:** Boal'ın çalışmalarını Türkçe akademik literatüre kazandıran ve metodolojiyi yaygınlaştıran öncü isimlerden biridir.²⁷
- **Kadınlarla Ezilenlerin Tiyatrosu:** Özellikle toplumsal cinsiyet odaklı çalışmalar, Türkiye'deki TO pratiğinin en güçlü dallarından birini oluşturur. Kadınların kendi baskılarını sahneledikleri Forum Tiyatro oyunları, toplumsal farkındalık yaratmada kritik bir rol oynamıştır.⁴⁷
- **Euterpe Sanat Topluluğu:** İzmir merkezli bu topluluk, Türkiye'de Görünmez Tiyatro denemelerini başlatan ilk gruplardan biri olarak bilinir.¹³

Türkiye'deki uygulamalar, genellikle şiddetsizlik eğitimleri, insan hakları aktivizmi ve yaratıcı drama süreçleriyle iç içe ilerlemektedir.⁴⁷ Özellikle üniversitelerin eğitim fakülteleri ve tiyatro bölümlerinde TO, bir ders veya atölye konusu olarak sıkça yer bulmaktadır.¹³

Tiyatro ile Yeni Bir Dünya İnşa Etmek

Ezilenlerin Tiyatrosu, sadece sahne üzerinde sergilenen bir estetik oyun değildir; o, insanın kendi hayatı üzerindeki kontrolünü yeniden kazanma çabasıdır.¹ Augusto Boal'ın geliştirdiği bu sistem, Aristotelesçi "pasif seyirci" modelini yıkarak, her bireyi kendi kaderinin yazarı ve oyuncusu olmaya davet eder.¹

Forum Tiyatrosu'ndaki "DUR!" nidası, sadece bir sahne müdahalesi değil, hayattaki

haksızlıklara karşı gösterilen bir direnç sembolüdür.⁸ Bu metodoloji sayesinde bireyler, baskı karşısında çaresiz olmadıklarını, alternatiflerin her zaman var olduğunu ve değişimin kolektif bir çabayla mümkün olduğunu bizzat deneyimleyerek öğrenirler.²

Bu eğitim metni, katılımcı bir sahne ve toplumsal farkındalık yaratmak isteyen her eğitmen, sanatçı veya aktivist için bir başlangıç rehberi niteliğindedir. Ancak metodolojinin gerçek gücü, teorik bilgilerde değil, sahneye atılan o ilk adımda, kurulan o ilk diyalogda ve hissedilen o kolektif güçte gizlidir.¹ Boal'ın dediği gibi: "Tiyatronun kendisi devrimci değildir, ama o devrim için bir provadır."² Bu prova, daha adil, daha özgür ve daha insan onuruna yakışır bir dünya kurma yolunda atılmış en önemli adımlardan biridir.⁴

Alıntılanan çalışmalar

1. Theatre of the Oppressed Summary and Study Guide - SuperSummary, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.supersummary.com/theatre-of-the-oppressed/summary/>
2. Augusto Boal's Theater of the Oppressed | History & Techniques - Study.com, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://study.com/academy/lesson/theatre-of-the-oppressed-definition-history-characteristics.html>
3. Theatre of the Oppressed - Wikipedia, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://en.wikipedia.org/wiki/Theatre_of_the_Oppressed
4. Paulo Freire and Augusto Boal | 7 | Praxis, poetry, and utopia | Paolo - Taylor & Francis eBooks, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315265704-7/paulo-freire-augusto-boal-paolo-vittoria>
5. AUGUSTO BOAL - Forum Theatre & Spect-Actor | PDF - Scribd, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.scribd.com/document/543975320/AUGUSTO-BOAL-Forum-Theatre-Spect-Actor>
6. The Theatre of the Oppressed - Culture Matters, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.culturematters.org.uk/the-theatre-of-the-oppressed/>
7. Staging Stories that Heal: Boal and Freire in Engaged Composition - FIU Digital Commons, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://digitalcommons.fiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1122&context=communityliteracy>
8. Forum theatre — Beautiful Trouble, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://beautifultrouble.org/toolbox/tool/forum-theatre>
9. Forum Theatre - Grokipedia, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://grokipedia.com/page/Forum_Theatre
10. The intellectual kinship between Paulo Freire and Augusto Boal and ..., erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://seer.ufu.br/index.php/emrevista/article/download/73954/38897/341100>
11. Theatre Of The Oppressed Techniques Plus 1 Awesome Infographic - The Drama

- Teacher, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
<https://thedramateacher.com/theatre-of-the-oppressed-infographic/>
12. Augusto Boal'in Ezilenlerin Tiyatrosu Yaklaşımının Modernite ve ..., erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/219940>
 13. Ezilenlerin Tiyatrosu - Vikipedi, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Ezilenlerin_Tiyatrosu
 14. Forum Theatre - Participedia, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://participedia.net/method/forum-theatre>
 15. Principles and Structure of Forum Theatre | Theater for Social Change Class Notes, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://fiveable.me/theater-for-social-change/unit-4/principles-structure-forum-theatre/study-guide/i4qOalpdMC4Wenxl>
 16. Theater of the Oppressed: Intercontinental Trajectories ..., erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.transatlantic-cultures.org/pt/catalog/trajectories-intercontinentales-du-theatre-de-l-opprime>
 17. Guide to Forum Theater | PDF - Slideshare, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.slideshare.net/slideshow/guide-to-forum-theater/11955156>
 18. Boal's Theatre of the Oppressed | Theater for Social Change Class Notes - Fiveable, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://fiveable.me/theater-for-social-change/unit-3>
 19. Invisible theatre - Beautiful Trouble, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://beautifultrouble.org/toolbox/tool/invisible-theatre>
 20. Examining the Role of Theatre of the Oppressed on Empowerment - Lund University Publications, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://lup.lub.lu.se/student-papers/record/9144664/file/9147753.pdf>
 21. Boal's Arsenal of Games & Exercises - Organizing for Power ..., erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://organizingforpower.wordpress.com/wp-content/uploads/2009/03/games-theater-of-oppressed.pdf>
 22. Introduction Social theatre, psychosocial interventions, and war The psychosocial theory, and theatre in psychosocial interventi - IOM, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/mhpss/annex/iommhpssannex15_20200520.pdf
 23. impacts of forum theatre in social work practice: A scoping review - Oxford Academic, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://academic.oup.com/bjsw/article/55/5/2441/8090590>
 24. FAQ: What is a Joker? - Theatre of the Oppressed NYC, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://www.tonyc.nyc/faq_what_is_a_joker
 25. The Role of the Joker/Facilitator | Theater for Social Change Class Notes - Fiveable, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://fiveable.me/theater-for-social-change/unit-4/role-jokerfacilitator/study-guide/tuzJKZtOBTMJCJUhp>
 26. DEVISING AND PERFORMING FORUM THEATRE, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.crookedhouse.ie/wp-content/uploads/2024/12/Forum-Theatre.pdf>

27. Yöntemler | Ezilenlerin Tiyatrosu Merkezi-Türkiye, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://ezilenlerintiyatrosu.wordpress.com/teknikler/>
28. Forum Theatre - Drama Resource, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://dramaresource.com/forum-theatre/>
29. DRAMA - Theatre In Education –Forum Theatre. Augusto Boal. - Nottingham Free School, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://www.nottinghamfreeschool.co.uk/data/uploads/homework/files/Drama_KOs/Theatre_In_Education_Augusto_Boal.pdf
30. Forum Theatre – STAR E, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://star-e.icja.de/engaging-young-people/training-methods/forum-theatre/>
31. Manual Layout (1) - WordPress.com, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://ka2sabta.files.wordpress.com/2019/01/guidetoforum-120310174532-phpapp01.pdf>
32. Forum theatre of Augusto Boal – Chance to Change - Volunteering toolbox, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://c2ctoolbox.eu/2018/09/11/forumtheater-of-augusto-boal/>
33. The Art of the Joker: Forum Theatre Facilitation Masterclass - STOP London, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.stoplondon.co.uk/the-art-of-the-joker-masterclass>
34. Lesson 3: Invisible Theatre/Boal Forum Theatre | BYU Theatre Education Database, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://tedb-old.byu.edu/?page_id=1775
35. Legislative Theatre: Using performance to make politics, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://arditiesp.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/08/boal_legislative_theatre.pdf
36. Everything's a Rule: In Legislative Theatre, Every Citizen Is a Policy Analyst, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.nationalcivicleague.org/ncr-article/everythings-a-rule-in-legislative-theatre-every-citizen-is-a-policy-analyst/>
37. Legislative theatre - Beautiful Trouble, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://beautifultrouble.org/toolbox/tool/legislative-theatre>
38. Theatre of the Oppressed: Legislative Theatre - Arte Útil -, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://arte-util.org/projects/theatre-of-the-oppressed-legislative-theatre/>
39. Legislative Theater - People Powered, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.peoplepowered.org/legislative-theater>
40. Full article: Exploring the psychosocial effects of theatre on individuals and the community, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10137548.2025.2513866>
41. Empathy and moral education, Theatre of the Oppressed, and The Laramie Project, erişim tarihi Aralık 29, 2025, https://www.researchgate.net/publication/338440474_Empathy_and_moral_education_Theatre_of_the_Oppressed_and_The_Laramie_Project
42. Full article: The impact of theatre on social competencies: a meta-analytic evaluation, erişim tarihi Aralık 29, 2025, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17533015.2022.2130947>

43. (PDF) Exploring the psychosocial effects of theatre on individuals and the community, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
https://www.researchgate.net/publication/392601250_Exploring_the_psychosocial_effects_of_theatre_on_individuals_and_the_community
44. Full article: Forum Theatre for Reconciliation: a drama-based approach to conflict transformation applied to socio-environmental struggles in Bolivia - Taylor & Francis Online, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/21647259.2024.2351709>
45. Collective Affects in Theatre - ANR, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
<https://anr.fr/Project-ANR-23-CE28-0003>
46. Does Forum Theater Help Reduce Gender Inequalities and Violence? Findings From Nepal, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9251741/>
47. Türkiye: Augusto Boal'ın "Ezilenlerin Tiyatrosu" Uygulamaları | Drupal - Nonviolence, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
<https://nonviolence.wri-irg.org/tr/resources/2012/turkiye-augusto-boalin-ezilenlerin-tiyatrosu-uygulamalari>
48. türkiye'de kadınlarla ezilenlerin tiyatrosu - Bianet, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
<https://bianet.org/haber/turkiye-de-kadinlarla-ezilenlerin-tiyatrosu-165090>
49. Yaratıcı Drama Nedir? Yaratıcı Drama Teknikleri - Sosyologer, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
<https://www.sosyologer.com/yaratici-drama-nedir-yaratici-drama-teknikleri/>
50. Augusto Boal and the Theater of the Oppressed - Hemispheric Institute, erişim tarihi Aralık 29, 2025,
<https://hemisphericinstitute.org/en/hidvl-presentations/hidvl-presentations1/augusto-boal-and-the-theater-of-the-oppressed.html>